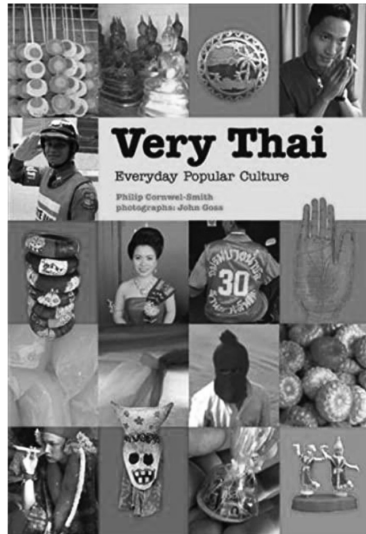

บรรณทัศน์

เทศมอไทย: วิเคราะห์ภาพสะท้อนความเป็นไทยสมัยนิยมในช่วงสังคมเปลี่ยนผ่าน

นิธิดา แสงสิงแก้ว¹

ชื่อหนังสือ:	<i>Very Thai Everyday Popular Culture</i>
ผู้เขียน:	Philip Cornwel-Smith
ภาพโดย:	John Goss
สำนักพิมพ์:	River Books
ปีที่พิมพ์:	2005 (1 st Edition)
จำนวนหน้า:	320 หน้า
ราคา:	995 บาท

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์กุลวิชาวารสารศาสตร์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“When in Rome, do as the Romans do” ประโยคสามัญนี้ไม่ได้เพียงแต่ทำให้คิดถึงกรุงโรม เมืองหลวงแห่งประเทศอิตาลี พื้นที่ประวัติศาสตร์ในการศึกษาอารยธรรมโลก แต่ยังชวนให้คิดถึงการนาศาสตร์แห่งการสื่อสารไปใช้ได้ ในหลายมิติ อาทิ การสังเกต การปรับตัว การทำความเข้าใจระบบความคิด ความเชื่อ และการให้คุณค่าต่อสิ่งรอบตัว รวมทั้งการใช้ภาษาภายใต้รหัสหรือสัญญาณ (code/sign) บางอย่างอันจะเป็นประตูสู่การเปิดประสบการณ์ในวัฒนธรรมที่หลากหลาย

หนังสือเล่มที่เลือกขึ้นมาเป็นบรรณนิทัศน์ใน *วารสารศาสตร์* ฉบับนี้เป็นหนังสือภาษาอังกฤษที่ตีพิมพ์มาสิบกว่าปีที่แล้วคือ เมื่อ ค.ศ. 2005 (ตีพิมพ์ครั้งแรก) ชื่อ *Very Thai Everyday Popular Culture* เรืองโดย Philip Cornwel-Smith ภาพโดย John Goss สองชาวต่างชาติที่อาศัยและทำงานในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งในฐานะบรรณาธิการ นักเขียน และช่างภาพ ที่เผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและที่เกี่ยวกับกรุงเทพมหานครมาแล้วหลายเล่ม ภาพรวมเป็นการถ่ายทอดเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นไทย (Thainess) ที่สะท้อนวัฒนธรรมสมัยนิยม (วัฒนธรรมป๊อป หรือป๊อปคัลเจอร์) ผ่านการมองเห็นจดจำ และตีความจากสายตาคนนอก เป็นภาพจำทางความคิดของชาวต่างชาติที่เมี่ยมองกระแสนิยมแบบไทยจากกรอบเลนส์ต่างวัฒนธรรม แต่อีกมุมหนึ่งน่าสนใจว่า เรื่องราวป๊อปคัลเจอร์แบบไทยที่ผู้เขียนหยิบจับขึ้นมา ก็ดูจะสะท้อนตัวตนและความเป็นชาติ คล้ายกับจะเป็นการเล่าเรื่องผ่านสายตาและจุดยืนของคนในวัฒนธรรมนั้น ซึ่งน่าจะหมายถึงคนที่ “ใช้ชีวิต” อยู่และกินในประเทศไทยได้อย่างเรียบเนียนกลมกลืน ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะนอกจากได้ถ่ายทอดผ่านมุมมองประสบการณ์ที่พำนักในประเทศไทย จนเข้าใจธรรมชาติของวัฒนธรรมไทยพอสมควรแล้ว หนังสือเล่มนี้ยังรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสืบค้นข้อมูลเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้เขียนได้ระบุไว้อย่างละเอียดในภาคผนวกท้ายเล่ม เรียกได้ว่า เป็นหนังสือกึ่งภาพกึ่งสารคดีที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นปัจจุบันของสังคมไทยเพื่อนำไปใช้อ้างอิงได้ดีเล่มหนึ่ง

หากพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมายของหนังสือ ก็ค่อนข้างชัดเจนว่า เป็นการสื่อสารให้ชาวต่างชาติได้อ่าน ชาวต่างชาติในที่นี้อาจมองว่า เป็นฝั่งตะวันตก หรือที่เราอาจเหมารวมเรียกว่า “ฝรั่ง” ด้วยว่ามีเสียงเปรียบเทียบความแตกต่างทางวัฒนธรรมในลักษณะของ East vs. West เพื่ออธิบายวิถีแบบไทยๆ ในหลายบท นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงชาวต่างชาติที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร อาจเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจวัฒนธรรมไทย หรือที่กำลังจะมาเป็นผู้อยู่ใหม่ มาใช้ชีวิตและกำลังจะต้องกลายเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจวัฒนธรรมสมัยนิยมแบบไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ข้อเขียนชุดนี้จึงเป็นเหมือนสะพานเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมในกระบวนการทำให้คนนอกกลายเป็น “คนใน” หรืออย่างที่คำกล่าวข้างต้นบทความได้อ้างอิงว่า การเปิดตา เปิดใจ และทำความเข้าใจในวิถีปฏิบัติของสังคมที่แตกต่าง เป็นหนึ่งในกระบวนการ “becoming a Roman” หรือการทำให้คนชนชาติอื่นได้กลายเป็น “คนโรมัน” ซึ่งในที่นี้น่าจะหมายถึงกระบวนการเข้าใจสังคมไทยในแบบสายตา “คนไทย” แบบนั้น ซึ่งหากมองในวัตถุประสงค์นี้ ก็กล่าวพอได้ว่า หนังสือเล่มนี้ทำหน้าที่ในการกิจนี้ได้ดีในระดับการให้เห็นภาพ และให้เห็นความหมายของวิถีชีวิตภายใต้ปฏิบัติการวัฒนธรรมในสังคมไทยได้ไม่เลวทีเดียว

สำหรับผู้เขียนบรรณนิทัศน์ สามารถเรียกตัวเองได้ว่า เป็นคนในวัฒนธรรมมาตลอด ย้อนไปเมื่อ 15 ปีที่แล้วคือ ครั้งแรกที่ได้มีโอกาสหยิบพลิก จับ และอ่านหนังสือเล่มนี้ ด้วยความสนใจที่อยากทราบว่าชาวต่างชาติมองสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นไทย” ที่ไหลเชี่ยวอยู่ในสมัยนิยมว่าเป็นอย่างไร หากทำการสำรวจในภาพใหญ่ หนังสือเล่มนี้มีความโดดเด่นแตกต่างจากกองหนังสือในกลุ่มฝรั่งมองไทยไปพอสมควร ด้วยว่าเนื้อหาหลักของหนังสือไม่ได้ “เล่น” และ “เล่า” เรื่องราวของวัฒนธรรมไทยแบบที่เป็นภาพแทนในอดีตที่อาจคุ้นเคยในสื่อ เช่น วัด โบสถ์ พระพุทธรูป ประเพณีบุญบั้งไฟ ขบวนแห่ เชิง ฟ้อน รำ ระเบียบต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับชนบ พิธีกรรม และรูปแบบที่สะท้อนความเป็นไทยในมิติประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว หากแต่เป็นการตีความเรื่องราวในวิถีไทยผ่านกรอบมองของวัฒนธรรมป๊อป อธิบายสิ่งที่เรียกว่า “Very Thai” ใน

ระดับมวลชนที่ใช้ชีวิต กิน อยู่ และอาศัย ในแบบคนเดินถนน ซึ่งเป็นมุมมองที่ใกล้ตัว ตลอดจนมีเสน่ห์ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนแบบที่ยังไม่ค่อยได้ผ่านการปรุงแต่ง ยังไม่ได้จัดวางตำแหน่งแห่งที่เพื่อการประชาสัมพันธ์หรือสร้างภาพบางอย่างได้ดีทางหนึ่ง เวลาผ่านมาสิบกว่าปี ได้มีโอกาสเปิดหนังสือเล่มนี้อีกครั้ง ไม่น่าแปลกใจว่า ได้เห็นมุมมองที่ถูกเลือกมาเป็นองค์ประกอบสะท้อนความเป็นไทยในบริบทป๊อปคัลเจอร์ที่ยังคงปักหลักอย่างแน่นหนา แก่นแกนของความคิด ความเชื่อ ในหลายๆ หัวข้อในหนังสือเล่มนี้ ยังฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตคนไทย โดยเฉพาะคนไทยในเมืองใหญ่ ดังเช่นกรุงเทพมหานครได้อย่างเป็นธรรมชาติ แม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมที่ซบเข้าสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว จนบางครั้งทำให้หลงลืม “วิถี” ป๊อปแบบนั้นไปแล้วบ้างก็ตามที

หนังสือเล่มนี้แบ่งหมวดหมู่การจัดเรียงหัวข้อไว้ทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) Street (ชีวิตสาธารณะ) (2) Personal (ชีวิตส่วนตัว) (3) Ritual (พิธีกรรม ความเชื่อ และโชค) และ (4) Sanuk (ความสนุกความบันเทิง) ภายใต้หมวดหมู่ที่ตั้งไว้ มีเรื่องราวเล็กๆ จำนวนมากที่ชวนผู้อ่านปะติดปะต่อภาพใหญ่ภายใต้กรอบวัฒนธรรมไทย และอาจคาดเดาได้ไม่ยากว่า ผู้เขียนตีความวัฒนธรรมสมัยนิยมจากมุมมองชนชั้นกลางที่ให้ความหมายของ “ถนน” มากกว่าความหมายเชิงกายภาพ กล่าวคือ ถนนไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่สำหรับการสัญจรไปมา หากแต่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความหมาย ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก ของผู้คนที่เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวที่เกิดขึ้นบนเส้นทางสัญจรเหล่านั้น ในบทนำของหนังสือผู้เขียนได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า สำหรับตัวผู้เขียนนั้นภาพนิยามความหมายของสิ่งที่เรียกว่าเป็นไทยได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาแห่งความคุ้นเคย แรกเริ่มอาจคิดถึงภาพช้าง ตลาดน้ำ วัดวาอาราม ที่บอกเล่าเรื่องไทยๆ เพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว แต่เมื่อเวลาผ่านไปความเป็นไทยในทัศนะของผู้เขียนกลับเปลี่ยนไปจากภาพจำดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง ส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นแล้วว่าสำหรับสิ่งที่เรียกว่า “Thainess” นั้นมีความหมายหลายมิติ สุดแต่จะเชื่อมโยงได้ว่า กำลังจะบอกเล่าเรื่องความเป็นไทยให้กับผู้ใดฟัง และใครจะมีอำนาจในการกำหนดนิยาม

ความหมายของความเป็นไทยที่ว่ำนั้น ภายใต้บริบทความเคลื่อนไหวแบบใด และเพื่อผลประโยชน์ของใคร

ระหว่างอ่านหนังสือเล่มนี้สำหรับตัวผู้เขียนบรรณนิทัศน์ มีจุดยืนที่กลับไปกลับมาใน 2 บทบาท หนึ่งคือการเป็นคนนอกวัฒนธรรม (ตะวันตก) ที่ฟังคนต่างชาติพยายามอธิบายวิถีชีวิตแบบไทย สำเนียงการบอกเล่าเป็นการให้ข้อมูล และชี้แนะคนอ่านให้ค่อยๆ ทำความเข้าใจสิ่งที่อยู่ภายในสังคม ให้ความรู้สึกเหมือนเป็นบุคคลที่สามที่กำลังดูมหรสพ การแสดง หรือภาพยนตร์ต่างประเทศที่พูดถึงเรื่องเมืองไทยสักเรื่องได้อย่างเพลิดเพลิน และสอง บทบาทของการเป็นคนที่อยู่ภายในวัฒนธรรมไทยเอง ที่แม้เรื่องราวในหนังสือที่นำเสนอผ่านสายตาฝรั่งนั้น ได้ชวนกลับมาปะติดปะต่อสิ่งที่เรียกว่าความจริงของความเป็นกระแสนิยมแบบไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ เนื้อหาในหนังสือเป็น information ที่กลับให้ emotion บางขณะ ซึ่งชักชวนให้คนอ่านได้ทบทวนความคิด วิถีคิด ความเชื่อและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่หลอมรวมสิ่งที่เรียกว่าสังคมไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม และในบางขณะก็ทำให้เกิดความคิดแบบวิพากษ์ ที่ทำให้รู้สึกได้ถึงความโหยหาความเป็นไทยที่กำลังจะหมดแรงในความพริ้วเลื่อนของโลกาภิวัตน์ ในแบบที่หนังสือได้ยกตัวอย่างไว้ โดยเฉพาะการคิดถึงวิถีวัฒนธรรมเมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมาเปรียบเทียบกับวิถีสมัยนิยมในสังคม 4.0 ที่ดูจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างสะเปะสะปะไร้ทิศทาง และไร้ตัวตน

Thainess in Pop Culture: ความเป็นไทยในวัฒนธรรมป๊อป

คำว่าวัฒนธรรมสมัยนิยม มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า popular culture ซึ่งมีการแปลที่ค่อนข้างหลากหลาย เช่น วัฒนธรรมสมัยนิยม วัฒนธรรมมวลชน วัฒนธรรมประชานิยม วัฒนธรรมป๊อป กระแสป๊อป หรือการแปลทับศัพท์ตรงตัวเลยว่า ป๊อปคัลเจอร์ เพื่อสื่อความหมายให้สั้นกระชับ และชัดเจน (อัมพร จิรัฐติกร, 2559) แต่ในภาพโดยรวม คำนี้มักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของวัฒนธรรมในภาคปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของคน ที่ทำให้วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นหัวข้อที่ใกล้ตัวน่าศึกษา และครอบคลุมขอบเขตที่ข้ามสาขาวิชาต่างๆ ได้อย่างนับไม่ถ้วน ทั้งใน

มิตិความคิด ความเชื่อ การเมือง การใช้จ่าย ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องดื่ม รสนิยม
สื่อบันเทิง ดนตรี กีฬา งานอดิเรก และสื่อสังคมออนไลน์

สำหรับวัฒนธรรมไทยสมัยนิยมในหนังสือเล่มนี้ แนวทางของการวาง
โครงเรื่องของผู้เขียนค่อนข้างมีความชัดเจน กล่าวคือ มีการกำหนดเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ (1) Street (ชีวิตสาธารณะ) (2) Personal (ชีวิตส่วนตัว) (3) Ritual (พิธีกรรม ความเชื่อ และโชค) และ (4) Sanuk (ความสนุกสนานบันเทิง) ซึ่งเป็นการตั้งธีม (theme) จากวิถีไทยขึ้นมาเล่าเรื่องให้เชื่อมร้อยต่อเนื่องกัน แต่ละหมวดหมู่จะมีหัวข้อย่อยประมาณ 15 เรื่อง ผู้เขียนได้อธิบายหลักคิดในการจัดกลุ่มข้อมูลไว้ว่า เป็นการรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียนซึ่งตัดข้ามไปมาในการเล่าเรื่องวัฒนธรรมไทยระหว่างตัวแปรเรื่องชนชั้น พื้นที่ อายุ ความเป็นเมือง ความเก่า ความใหม่ ดังนี้

STREET หมายถึง ชีวิตสาธารณะ รวมไปถึงเรื่องราวความสัมพันธ์บน
ท้องถนน (public space)

PERSONAL หมายถึง ชีวิตส่วนตัวภายในขอบเขตของร่างกาย บ้าน
และอัตลักษณ์ (private domains of body, home and identity)

RITUAL หมายถึง พิธีกรรม ความเชื่อและโชคที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต
(beliefs and luck)

SANUK หมายถึง ความสนุกสนานบันเทิง เป็นอารมณ์ขันที่หมายรวมถึงความบันเทิงและการปะทะสังสรรค์กันในสังคม (fun sensibility covers entertainment and how Thai socialise)

อย่างไรก็ตาม การจัดกลุ่มทั้งสี่ของความเป็นไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยมก็ไม่ได้แบ่งขาดเสียทีเดียว โดยเฉพาะเรื่องราวภายใต้การใช้พื้นที่สาธารณะที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตแบบกระแสนิยมของคนไทยที่ผู้เขียนส่งสัญญาณชัดเจนให้กับผู้อ่านตั้งแต่แรกเลยว่า ในความเป็นจริงมีการเหลื่อมและกระโดดข้ามกันไปมาของหมวดหมู่ที่แบ่งไว้ กิจกรรมหลายชนิดมีส่วนผสม ทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องสาธารณะ และมีมิติจิตวิญญาณอยู่ (spiritual sides) มากไปกว่านั้น ความสนุกได้เชื่อมร้อยทั้งคนไทยและกิจกรรมร่วมกันอยู่ ความสนุกเป็นเอกลักษณ์สำหรับคนไทย และ

อาจมองได้ว่า เป็นเทคนิคที่ทำให้แต่ละกิจกรรมภายใต้วัฒนธรรมบ๊อบแบบไทยๆ ดำเนินไปได้อย่างเชื่อมโยง และสำเร็จลุล่วงด้วยซ้ำ

STREET: อีกระบบพื้นที่สาธารณะตามครลองแบบไทย

ในตัวอย่างกลุ่ม Street ผู้เขียนคือ Philip Cornwel-Smith ได้ให้ความหมายของพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการกิน การอยู่ การทำงาน และการใช้ชีวิตนอกบ้าน ที่ทำให้คนไทยต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน วัฒนธรรมการกินอาหารแบบเสียบไม้ (dinner on a stick) เช่น หมูย่าง ไก่ย่าง ตับย่าง ลูกชิ้นทอด ตัวอย่างนี้เป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนมุมมอง “Very Thai” ในแบบที่ผู้เขียนยกตัวอย่างไว้ ทำให้เห็นความหมายเรื่องการกินที่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมไทย ตามที่ผู้เขียนยกตัวอย่างการเปิดประโยคสนทนาของคนไทยว่า “gin khao reu yang” ที่ให้บรรยากาศของความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่มีทั้งมิติความเป็นกันเอง ความเป็นห่วง และมิติของการสังสรรค์ มากไปกว่านั้นการกินยังมีความสัมพันธ์กับคนไทยอย่างใกล้ชิด ที่ให้ความหมายของความหลากหลาย ความเอื้ออาทรในระบบพี่น้อง เครือญาติ โอกาส และความสะดวกในการซื้อหาข้าวปลาอาหารไปพร้อมๆ กัน

นอกจากนั้น ยังมีคำอธิบายเรื่องราวอื่นๆ การบริโภคที่น่าสนใจ เช่น การบรรจุจากาแฟเย็นในถุงพลาสติก (ซึ่งเห็นได้ยากขึ้นมากในปัจจุบัน หลังจากที่สังคมไทยได้เข้าสู่วัฒนธรรมการบริโภคกาแฟที่สะท้อนตัวตน รสนิยมและการใช้ชีวิตอย่างเป็นกิจจะลักษณะ) หัวข้อนี้ผู้เขียนขยายตัวอย่างไปถึงวัฒนธรรมบ๊อบที่ต้อนรับผู้มาเยือนด้วยน้ำกุหลาบ (rosewater) หรือที่คนไทยเรียกกันว่า น้ำยาอุทัย การใช้กระดาษทิชชูสีชมพูเช็ดปากตามร้านอาหาร (tiny pink tissues) วัฒนธรรมบริโภคขนมหวาน (มาก) (sugar) ที่ขายทั่วไปตามท้องถนน เช่น ขนมเบื้อง ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ลอดช่อง ทับทิมกรอบ เป็นต้น เรื่องการกินและการแบ่งปันดูเป็นเรื่องสำคัญสำหรับสังคมไทย และคงอัตลักษณ์ที่ค่อนข้างชัดเจนเมื่อพูดถึงวัฒนธรรมการกินสำหรับประเทศนี้

ตัวอย่างในกลุ่มนี้ ผู้เขียนยังได้สะท้อนวัฒนธรรมสมัยนิยมแบบไทยๆ ด้วยการพูดถึงชีวิตสาธารณะที่เกี่ยวกับท้องถนนและระบบขนส่งมวลชนต่างๆ เช่น การสัญจรทางน้ำด้วยเรือหางยาว และการขายของในเรือ (longtail boats & barges) เช่น ก๋วยเตี๋ยว รถเข็นขายของสัฟเฟอเร่ รถน้ำมัน รถบรรทุก และศิลปะท้ายรถเมล์ รถสิบล้อ (truck & bus art) ที่ทำให้เห็นการผสมผสานแบบพหุทาง (hybridity) ของศิลปะท้องถิ่นกับศิลปะแบบสากลอย่างเห็นได้ชัด รถชาเล้งขายสินค้า เช่น ตะกร้า กระเจาด ไม้กวาด ไม้ขนไก่ รวมถึงวัฒนธรรมเสื้อวินมอเตอร์ไซด์ ที่เป็นกลุ่มอาชีพรับจ้างขับมอเตอร์ไซด์ซึ่งใช้พื้นที่ริมถนนหรือหน้าปากซอยรวมกลุ่มพูดคุย ทำกิจกรรม และสังสรรค์ เช่น เล่นหมากรุก เตะตะกร้อ โดยตัวเลขหรือการระบุตำแหน่งแห่งที่บนเสื้อวิน (ตัวอย่างภาพจากหนังสือ เช่น SUKHUMVIT 19 ซอยไผ่สิงโต เขตบางกะปิ 63 ชมรมบางน้ำชล 30 ตำนยาเสพติด) ไม่ได้เป็นเพียงการบอกเขตและเลขประจำตัววินมอเตอร์ไซด์เท่านั้น แต่ยังอธิบายได้ถึงระบบอำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใต้ธุรกิจการค้าที่ต้องใช้มอเตอร์ไซด์เป็นพาหนะเดินทาง ซึ่งสะท้อนภาพระยะห่างระหว่างชนชั้นได้อย่างชัดเจนด้วยซ้ำ

ในการยกตัวอย่างวิถีชีวิตบนท้องถนน ยังรวมไปถึงเรื่องราวของคนตาบอดและการแสดงดนตรี แสดงความสามารถบนบาทวิถี ซึ่งสะท้อนให้เห็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะว่า มีไว้สำหรับผู้คนทุกกลุ่ม โดยผู้เขียนได้อธิบายไว้ว่า เป็นวัฒนธรรมแห่งการนำความสุขสู่พื้นที่ถนน (bringing joy to the street) ท้องถนนของกรุงเทพมหานครจึงเต็มไปด้วยความหลากหลายของผู้คน การค้าขาย และเสียงดนตรี รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่วัฒนธรรมย่อยจะได้มีโอกาสแสดงตัวในฐานะสมาชิกหนึ่งของวัฒนธรรมนี้ นอกจากนั้น ยังมีกรยกตัวอย่างถึงวัฒนธรรมการเฝ้ายามของพนักงานรักษาความปลอดภัยที่มีป้อมยามและนกหวีดเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจ นอกไปจากชุดยูนิฟอร์มที่ดูน่าเกรงขาม ทั้งยามเฝ้าป้อมตามจุดต่างๆ ยามหน้าร้านทอง ร้านอาหาร และไนท์คลับด้วย

ในภาพรวมของการเลือกประเด็นที่กล่าวมาในกลุ่ม STREET จะเห็นได้ค่อนข้างชัดว่า ผู้เขียนควมรวมการอธิบายมุมมองเรื่องท้องถนน ทั้งที่เป็นเรื่อง

กายภาพ เช่น โครงสร้างตึก บ้าน การขนส่งสาธารณะ และที่เป็นเรื่องวิถีชีวิตของ ผู้คนที่ผูกติดกับพื้นที่สาธารณะ อันเป็นภาพสะท้อนทั้งเรื่องการใช้ชีวิต รสนิยม และการมองการก่อรูปของชนชั้นกลางภายใต้การทำงานของวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกับชีวิตประจำวันของผู้คน ในขณะเดียวกัน ก็เป็นพื้นที่ สำคัญที่หากมองลึกลงไปก็จะเห็นรูปแบบของความพยายามต่อสู้ต่อรองของกลุ่ม สังคมต่างๆ ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนบนพื้นที่สาธารณะ เช่นกัน

PERSONAL: ความเป็นส่วนตัวกับอัตลักษณ์ที่หลากหลายภายใต้ไทย สมัยนิยม

ในส่วนนี้เป็นการจัดกลุ่มวิถีไทยสมัยนิยมตามระดับของความเป็นส่วนตัว ของคนไทย กล่าวคือ ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นบุคคลที่สะท้อนตัวตน อัตลักษณ์เพื่อบอกว่าเราเป็นใคร เช่น วัฒนธรรมการมีชื่อเล่น ที่บอกระดับของ ความใกล้ชิดและความเป็นเครือญาติที่ฝังในสังคมไทย ผู้เขียนยกตัวอย่างชื่อเล่นที่ คนไทยนิยม เช่น โอ้ เอ๊ะ เอ็กซ์ บอย น็อต จิ๊ก แม้กระทั่งก๊อด (god - พระเจ้า) ก็เป็นชื่อเล่นที่แพร่หลายในหมู่คนไทยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ เนื้อหาในส่วนนี้ ยังขยายขอบเขตไปที่การนิยามความสวยความหล่อของคนไทยผ่านวัฒนธรรม การแต่งตัว (female grooming and male grooming) เพื่อให้เห็นความ เฉพาะของสมัยนิยมตั้งแต่เสื้อผ้า หน้า ผม และอธิบายไปถึง “ทรงผมและการ แต่งกายแบบคุณหญิง” ที่จะมีลักษณะเรียบริ้ว ใส่ผ้าไหมมัดหมี่ ทรงผมเกล้าและ เชตอย่างดี รวมถึงการอธิบายชนบทไทยแบบสมัยนิยมที่เป็นการแต่งกายสำหรับ กิจกรรมเฉพาะกิจ เช่น การแต่งงาน สอดคล้องกับการเห็นรูปแบบ (pattern) ของสิ่งเหล่านี้ผ่านหนังสือ เช่น รายการโทรทัศน์และนิตยสารผู้หญิง ส่วนหนึ่ง มีคำอธิบายที่น่าสนใจว่า สำหรับรูปแบบที่กลายมาเป็นชนบทภายใต้นิยามความ เป็นไทยที่คงความชัดเจนเหล่านี้ ทำให้มองเห็นคู่ตรงข้ามของความไม่เป็นไทย “un-Thai” ว่า ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่ป็นอดีตหรือชนบทธรรมเนียมใดๆ หากแต่มีกลิ่นของ ความพยายามในการต่อสู้และต่อต้านความทันสมัย (modern) ความเป็นเมือง (urban) และความเป็นฝรั่งตะวันตก (very Western-influenced) อยู่ไม่น้อย

เปิดความเป็นส่วนตัวแบบไทยๆ ด้วยการขยายคำอธิบายออกไป ผู้เขียนได้รวมกลุ่มเพศทางเลือก (kathoey & tom-dee) ไว้ในการจัดกลุ่มนี้ด้วย โดยให้คำนิยามว่า เป็นความพยายามในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ที่ก้าวข้ามความเป็นเพศชายและหญิงไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “นางฟ้าจำลอง” (angels in disguise) ผู้เขียนอธิบายทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “kathoey” เป็นการอธิบายในภาพรวมของกลุ่มเพศทางเลือก รวมทั้งได้กล่าวถึงบริบทของสังคมไทยที่ส่วนหนึ่งพยายามเปิดกว้างและมีเสรีมากขึ้นที่จะยอมรับสิ่งที่เรียกว่า การปฏิวัติทางเพศ (sexual revolution) แต่อีกมุมหนึ่งกลับเต็มไปด้วยการแบ่งแยก กีดกัน และตัดสินคนกลุ่มนี้ให้ออกไปจากเส้นที่ขีดไว้บนความปกติ ความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้อีกมุมหนึ่งคือการพยายามเข้าใจความซับซ้อนของป๊อปปูล่าเจอร์แบบไทยๆ ด้วยสายตาที่เป็นกลางและเชื่อมโยงบริบทระดับท้องถิ่น (local) ผสมผสานกับตัวอย่างที่คล้ายกันในหลายมุมโลก (global) ไม่เพียงแต่ผู้อ่านจะมองเห็นภาพการอัตลักษณ์ของเพศทางเลือกในสังคมไทย แต่ยังทำให้มองเห็นปรากฏการณ์ที่ใหญ่กว่า ที่เชื่อมโยงไปสู่ประเด็นการต่อสู้ ต่อรองของกลุ่มต่อเรื่องเพศ สิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียม ที่กลายมาเป็นบริบทสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบันด้วย

อีกมุมหนึ่งที่ผู้เขียนยกตัวอย่างมาได้น่าสนใจคือ การหยิบสิ่งที่เรียกว่า “ความฝันของคนไทย” (the Thai dream) เข้ามานำเสนอ อรรถาธิบายผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาในสังคมไทยและประกอบร่าง “ความฝัน” แบบสมัยนิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องห้างสรรพสินค้า การเป็นคนเมือง (หลวง) และการเป็นสมาชิกในสนามกอล์ฟ รวมไปถึงค่านิยมจากโฆษณา เช่น การมีผิวขาว ผิวสวย เน้นนอนว่าชุดความฝันที่กล่าวมาเป็นภาพสะท้อนของไทยสมัยนิยมเมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมามาถึงปัจจุบันในยุค 2564 ภาพความฝันเหล่านั้นอาจขยับขยายไปสู่เป้าหมายอื่นๆ แต่สิ่งที่เหลืออยู่คือ ความหมายระหว่างบรรทัดที่ผู้เขียน (อาจ) พยายามทำให้ผู้อ่านเห็นถึงสิ่งที่เรียกว่า “ช่องว่างแห่งชนชั้น” ที่มีอยู่ในสังคมไทย พื้นที่แห่งการกระโดดเพื่อเข้าสู่ความฝันของชนชั้นกลางตามวิถีป๊อปปูล่าเจอร์ในสังคมไทยมาช้านาน และเป็น “ความจริง” ที่อาจไม่ใกล้เคียงกับความฝันร่วมของสังคมไทยแต่อย่างใด

RITUAL: พิธีกรรม พิธีการ และความหมายหลากหลายของวัตถุธรรม

ผู้เขียนขึ้นหัวข้อนี้ด้วยพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่มีอยู่ตามสถานที่ราชการ สำนักงาน บ้าน ร้านค้าต่างๆ บ้างจัดทำเป็นการ์ด ไปสการ์ด ไปสเตอร์ ภาพถ่าย รวมทั้งปฏิทินและคัตเอาต์ตามจุดต่างๆ ในสังคมไทย เป็นการอธิบายแสดงออกถึงอัตลักษณ์ร่วมที่ชัดเจนถึงการเคารพและเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าบ้านเรือนจะมีความสมัยใหม่เพียงใด พระบรมฉายาลักษณ์ของพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชินีก็จะประทับเด่น เป็นสง่า อยู่ใจกลางสถานที่ต่างๆ รวมไปถึงถนนหนทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประดับตกแต่งด้วยไฟที่สวยงามเนื่องในวันมหามงคล เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา ภาพรวมของตัวอย่างกลุ่มนี้ ผู้เขียนอธิบายภาพสังคมไทยภายใต้หัวข้อนี้ ด้วยความพยายามในการพูดถึงสิ่งใดก็ตามที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการยึดโยงความรู้สึกทางจิตวิญญาณที่ทำงานเป็นสัญลักษณ์ร่วมในสังคมไทย

สัญลักษณ์ที่กล่าวถึงนั้นมาจากหลายมุมมอง ทั้งมิติความเชื่อ เรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติ ศาสนา ทั้งที่เป็นบุคคลและวัตถุ ยกตัวอย่างเช่นสัญลักษณ์ครุฑที่มีความหมายกึ่งๆ เทพเจ้า (Phra Khrut) ที่เป็นพระวิษณุจำแลงกายมา เป็นความเชื่อปรัมปราที่ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์สำคัญให้กับหน่วยงานราชการ เครื่องสังฆทาน ที่คนไทยนิยมจัดกลองหรือดังเพื่อบรรจุสังฆภัณฑ์ในพิธีกรรมทำบุญ ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชน นอกจากนั้นยังอธิบายไปถึงลายสักที่เป็นที่นิยม ปลัดขิก นางกวัก เลขมงคล ที่นับเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ทำงานเกี่ยวกับมุมมองเรื่องความเชื่อในสังคมไทย ส่วนหนึ่งเป็นการสะท้อนความเป็นวัฒนธรรมป๊อป แต่อีกส่วนหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงตัวตนของคนไทยในอดีตที่ยึดโยงวิถีการใช้ชีวิตไว้กับธรรมชาติและ ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติมาช้านาน

เขียนเล่นพระ หมอดู และคนทรงเจ้าเป็นกลุ่มอาชีพ (และงานอดิเรก) ที่สะท้อนวัฒนธรรมสมัยนิยมของคนไทยได้อย่างดี ในส่วนของเขียนพระ ผู้เขียนได้ย้อนประวัติศาสตร์จากเมื่อปี ค.ศ. 2003 ที่ทหารไทย 443 คนได้เข้าร่วม

สงครามอิรักและรอดปลอดภัยด้วยพระเครื่องกว่า 6,000 องค์ อธิบายบริบท ความ “ขลัง” ด้วยเรื่องยันต์ (yantra diagrams) และอาคมที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเขมร ในขณะที่คำอธิบายลงลึกถึงรุ่นพระต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับสำหรับคนเล่นพระเครื่องในสมัยนั้น นอกจากนั้น ยังกล่าวถึงตลาดพระที่มีความขึ้นลงตามเศรษฐกิจ โดยเฉพาะหลังจากที่ซบเซาไปในช่วงวิกฤติปี ค.ศ. 1997 จนกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง และการประดับพระเครื่อง ทั้งที่เป็นความเชื่อเรื่องยังไม่เข้าฝันไม่เข้า รวมทั้งเขียนพระที่สนใจพระเครื่องเป็นงานอดิเรก ในส่วนของหมอดูเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวไทย ที่นิยมรับรู้ดวงชะตาล่วงหน้า ผ่านการศึกษาดวงดาว ฟ้า และตำหนิทางร่างกาย รวมถึงการดูลายมือและโหงวเฮ้ง มีรากฐานความเชื่อแบบข้ามวัฒนธรรมที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากจีนและอินเดีย สำหรับสังคมไทย ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตด้วยว่า หมอดูเปรียบเสมือนนักจิตบำบัด ทำหน้าที่เป็นเพื่อนคุยและให้คำแนะนำทั้งเรื่องการปรับทัศนคติ พฤติกรรมในชีวิต ซึ่งเป็นวิถีที่คนไทยเชื่อถือและปฏิบัติควบคู่ไปกับการเชื่ออื่นๆ ด้วย เช่น แบบแผนการทำบุญ ความเชื่อเรื่องผี เป็นต้น

SANUK: วิถีสนุก กระแสนิยม และการผสมผสานสีสันของชีวิต

เมื่อพูดถึงความสนุก ผู้เขียนอธิบายว่า มันคือวิถีของคนไทยที่ความสนุกจะเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อกับวิถีไทยเข้ากับการใช้ชีวิตในทุกมิติ ทั้งเรื่องพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ส่วนตัว รวมทั้งวิถีความเชื่อที่ผ่านพิธีกรรมและวัตถุต่างๆ ในกลุ่มสนุกนั้น แบ่งหัวข้อย่อยออกเป็นความสนุกที่มาพร้อมกับพิธีกรรม เช่น งานวัด งานเทศกาล การประกวดนางงาม ความสนุกในชีวิตประจำวัน ที่รวมเรื่องดนตรี กีฬา ศิลปะ การกินดื่ม และความบันเทิงเอาไว้ เช่น การพนัน การชนไก่ เพลงลูกทุ่ง หมอลำ ละครโทรทัศน์ เพลงเพื่อชีวิต เพลงไทยสมัยนิยมสำหรับวัยรุ่น เครื่องดื่ม ชูกำลัง ยาตอง เป็นต้น ซึ่งอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ภายใต้หัวข้อนี้จะมองเห็นวิถีสมัยนิยมในสังคมไทยแบบชนชั้นกลางที่ชัดเจน เป็นมิติความสนุก ความสุข และการสังสรรค์ที่เชื่อมต่อกัน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของผู้คนที่ร่วมสมัยนิยมด้วยกัน

งานวัดเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้มองเห็นความผสมผสานของวัฒนธรรมกับความสนุกไว้ด้วยกัน เป็นการให้ภาพรวมของศรัทธา ความเชื่อ และความบันเทิงในสังคมขยายแบบวัฒนธรรมตะวันออกได้ชัด ทั้งงานเฉลิมฉลองช่อฟ้า งานลอยกระทง สงกรานต์ และเทศกาลต่างๆ ผู้เขียนยกคำพูดของนักมานุษยวิทยา Jasper Ingersoll (หน้า 188) ไว้ว่า คนไทยไม่ได้ทำบุญเฉพาะในเทศกาลหรืองานสังคมตามโอกาสต่างๆ เท่านั้น หากแต่งานบุญยังขยายความหมายไปสู่การแบ่งปัน และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของผลบุญนั้น (อนุโมทนาบุญ) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวิถีชีวิตแบบไทย ภายในพื้นที่งานวัดนอกเหนือจากเป็นพื้นที่แสวงบุญและแบ่งบุญร่วมกันแล้ว ยังเป็นพื้นที่สาธารณะของการแสดงตัวตนภายใต้วัฒนธรรมย่อยที่หลากหลายด้วย เช่น มวยไทย เพลงฉ่อย ลำตัด ลิเก การละเล่น ฯลฯ เมื่อผนวกรวมกับบรรยากาศ แสง สี เสียง แล้วก็ทำให้งานวัดพร้อมไปด้วยความสนุกสนาน ครื้นเครง เข้าทำนองอิมบุญ อิมตา และอิมใจอย่างครบถ้วน

ประเด็นเรื่องละครโทรทัศน์ในแบบที่ถูกเรียกว่า ละครน้ำเน่าผิวเผิน (soap operas) เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ผู้เขียนอภิปรายไว้ในหัวข้อความสนุก โดยกล่าวถึงสูตรสำเร็จของละครไทยที่เผยแพร่ให้เห็นถึงชีวิตที่แฝงไว้ด้วยความสุข ความหวัง ความฝันภายใต้โลกที่หมุนไปกับระบบทุนนิยมที่เรื่องชนชั้นเป็นตัวแบ่งแยกระดับของผู้คนไว้แบบหลวมๆ ความรักโรแมนติกที่นางเอกผู้นำสงสารได้มาเจอกับพระเอกหนุ่มรูปงามหล่อ รวย ชาติตระกูลดี กลายเป็นสูตรสำเร็จของละครที่ให้พื้นที่แห่งความบันเทิงที่สร้างความหวังให้กับผู้ชมผู้ดู ให้แทรกตัวออกไปจากชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อ ถึงแม้คนส่วนใหญ่จะเรียกละครเหล่านี้ว่า “น้ำเน่า” แต่ก็ดูเหมือนว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ก็พร้อมที่จะมีอารมณ์ร่วมไปกับความน้ำเน่าที่เป็นความรักแบบอุดมคตินั้น ในขณะที่บทเพลงเพื่อชีวิตก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่สะท้อนวัฒนธรรมป๊อปของคนไทยที่พยายามต่อสู้ ขัดขืน และต่อรองกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่หมุนโลกด้วยอำนาจทุนและผลประโยชน์ โดยผู้เขียนได้ยกตัวอย่างกลุ่มศิลปินเพลงเพื่อชีวิต เช่น คาราบาว ว่ากลายเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนไทยจำนวนมากที่เป็นสัญลักษณ์ต่อต้านอำนาจรัฐ โดยอธิบายบริบทนี้ด้วยคำว่า “October

Generation” (เจนเนอเรชั่นคนเดือนตุลา 2516 และ 2519 : 242) เพื่อสะท้อนภาพของการขัดแย้งและท้าทายอำนาจทหารในยุคนั้นผ่านบทเพลง รวมทั้งผ่านงานศิลปะแขนงอื่นๆ เช่น บทกลอน ภาพวาดร่วมด้วย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีเพลงเพลงอื่นๆ เกิดขึ้นใหม่ เช่น เพลงไทยสากลนิยม แต่ก็ดูเหมือนว่า เพลงเพื่อชีวิตยังทำงานในจุดที่ผู้เขียนใช้คำว่า “counter cultures” (หน้า 244) เพื่อแสดงจุดยืนทางการเมืองบางอย่างควบคู่ไปกับหน้าที่หลักของการให้ความบันเทิงกับคนไทย

Fast Reflection: Multiple Thainess and the Re-researching of “SELVES”

จุดต่อยอดสะท้อนความคิด: วัฒนธรรมไทยสมัยนิยมกับพื้นที่เพื่อการค้นหาตัวตน

ในงานวิชาการเรื่องวัฒนธรรมสมัยนิยม ได้นิยามและอธิบายความหมายของ popular culture ไว้อย่างกว้างขวาง (Harrington and Bielby, 2001; Bennett, 1980; Storey, 1993) ซึ่งภายใต้นิยามที่หลากหลายนั้นมีมุมมองที่ทั้งสอดคล้องและแตกต่างกันอย่างสุดขั้ว มุมหนึ่งเป็นความบันเทิงที่สะท้อนความธรรมดาและไร้สาระ ที่ถูกผลิตและควบคุมโดยระบบทุนนิยม แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่เบี่ยงวิถิจากฐานของมวลชนที่ชื่นชอบในวัฒนธรรมนั้น ซึ่งหากมองเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ จะค่อนข้างมองเห็นภาพว่า วัฒนธรรมสมัยนิยมที่ถูกสะท้อนผ่านเรื่องราวในหนังสือ นอกจากจะช่วยให้เห็นวิถีไทยแบบกระแสนิยมอันเป็นชีวิตประจำวันร่วมของผู้คนในสังคมจากมุมมองฝรั่งต่างชาติ ที่เชื่อมโยงไปสู่มิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ทั้งไทยและเทศแล้ว ยังอาจมองจากอีกมุมมองหนึ่งได้ว่า วัฒนธรรมสมัยนิยมที่ถูกกล่าวถึงนั้นทำหน้าที่หล่อหลอม และ/หรือส่งผ่านอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อบางอย่างต่อสังคมไทย มากไปกว่าที่เห็นเป็นเพียงภาพสะท้อนเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาให้มีความเด่นและคมชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุมมองวัฒนธรรมป๊อป จากอุตสาหกรรมดนตรี ศิลปะ และความบันเทิง เช่น หน้าที่ของวัฒนธรรมป๊อปที่ตีภาพตัวแทนบางอย่าง เช่น Thai dream, music for life, beauty queens, luuk

thung & mor lam ที่เป็นหลักฐานทำให้เห็นว่า วัฒนธรรมที่มีแบบแผนเหมือนกัน อาจไม่สามารถปลดปล่อยผู้คน (liberate) จากวิถีชีวิตที่ถูกกดทับได้ สิ่งที่ปรากฏเป็นประเด็นย่อยภายใต้ 4 หัวข้อที่กล่าวถึงในหนังสือ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เห็นกลไกการใช้พื้นที่ในสังคมไทยเพื่อการต่อสู้ต่อรองอำนาจที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลักด้วยเช่นกัน

หากพิจารณาวัฒนธรรมสมัยนิยมในแง่ของกระบวนการต่อสู้ นั้น อาจเป็นคำนิยามที่ได้รับการยอมรับและแพร่หลายมากขึ้นในช่วงหลังศตวรรษที่ 20 กล่าวคือ ในส่วนของวัฒนธรรมเองนั้น ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ และเป็นกลไกสู่การวิพากษ์วิจารณ์ระบบสังคมแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมระดับโลกสมัยใหม่ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544) ถึงแม้หนังสือเล่มนี้จะเป็นการสะท้อนวัฒนธรรมสมัยนิยมเมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมา แต่เมื่อได้มีโอกาสหยิบมาเปิดอ่านครั้งใหม่ในปี พ.ศ. 2564 กลับทำให้เกิดความคิดต้อยอดในหลายๆ มุมมองหลังจากได้ทบทวนหัวข้อย่อยต่างๆ ตามที่ผู้เขียนได้แบ่งหมวดหมู่ไว้ มีหลายเรื่องราวที่วัฒนธรรมสมัยนิยมได้กลายเป็นวิถีชีวิตประจำวัน ที่ทนต่อกาลและสมัยต่างๆ ส่วนหนึ่งแฝงฝังไปด้วยความเชื่อ ความหวัง และศรัทธาที่เป็นความหมายร่วมที่ยึดโยงคนไทยชนชั้นกลางไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องห่วยเลขมงคล วัตถุมงคล และพิธีกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตในกาลเทศะที่แตกต่างกัน อีกส่วนหนึ่งเป็นการดำเนินชีวิตที่มีความรื่นรมย์ ความสนุกแบบไทยๆ สอดแทรกเข้าไปอยู่ในชีวิตทุกมิติ และอีกมุมหนึ่งก็จะสะท้อนภาพการขัดขึ้น ต่อสู้ ต่อรองของวัฒนธรรมสมัยนิยมที่กำลังต่อกรอยู่กับวัฒนธรรมกระแสหลักในแบบโลกทุนนิยมเสรี ที่บังคับให้โลกต้องหมุนด้วยอำนาจเงินมากกว่าสิ่งอื่นใด

หากจะสรุปภาพรวมอัตลักษณ์คนไทยจากหนังสือเล่มนี้ คงกล่าวได้ว่า ไม่อาจเห็นบทสรุปที่เป็นหนึ่งเดียวได้ เนื่องด้วยตัวอย่างของวิถีป๊อปในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ที่แตกย่อยออกเป็นชิ้นส่วนที่กระจัดกระจาย (fragmentation of identity) ไปกับความเชื่อ ความศรัทธา ความหวัง อุดมการณ์ และรสนิยมที่มีความแตกต่างกัน เหมือนอย่างๆ ที่ Hall (1992) ได้เคยสรุปภาพอัตลักษณ์ของผู้คนในยุคหลังสมัยใหม่ว่า จะไม่มีอัตลักษณ์ที่ตายตัว หรือมีความ

ถาวร หากแต่จะสร้างสมอัตลักษณ์ที่หลากหลาย กระจัดกระจาย และยากต่อการหลอมรวมให้กลมกลืน ความเข้าใจนี้อธิบายได้ด้วยความเคลื่อนไหวของโลกาภิวัตน์ที่ตัวแนวคิดกล่าวถึงกระบวนการทำให้เป็นตะวันตก ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นภาพปะทะกับกระแสท้องถิ่นนิยม ตะวันออกนิยม ส่งผลให้เกิดคุณลักษณะของไทยนิยมที่เป็นพหุอัตลักษณ์

เวลาผ่านไปสิบกว่าปีจากที่หนังสือเล่มนี้ได้ถูกตีพิมพ์ มาถึง พ.ศ. นี้ ยุคนี้อาจเป็นความท้าทายของสังคมไทยที่จะทบทวนความเป็นวัฒนธรรมไทยอีกครั้งว่า วิถีชีวิตย่อยๆ ทั้งในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวของสังคมปัจจุบัน ให้ภาพอัตลักษณ์ไทยแบบกระแสนิยมอย่างไร และภาพเหล่านั้นมีคุณค่าความหมายในระดับปัจเจกอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่วัฒนธรรมรอบโลกเกิดการหลอมรวม ประสาน ปะทะ และมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเข้มข้น ทั้งแบบ East meets West, Global meets Local และ Convention meets Contemporary น่าสนใจว่า สุดท้ายแล้วเราจะหลงเหลือสิ่งที่ยากจะเรียกว่าความเป็นไทยไว้กี่มากน้อย ทั้งนี้คงต้องขึ้นอยู่กับบริบทและตำแหน่งแห่งที่ซึ่ง “ความเป็นไทย” ดังกล่าวเข้าไปเกี่ยวข้อง จนต้องหมั่นตั้งคำถามไว้เสมอว่า ความเป็นไทยที่ยกมากล่าวอ้างนั้น เป็นการนิยามและอธิบายโดยใคร ภายใต้ผลประโยชน์และกลไกความสัมพันธ์ที่เล่นแร่แปรธาตุในมิติมุมมองเรื่องอำนาจแบบไหน ดังนั้น แม้ในหนังสือจะระบุว่า เรื่องที่ยกมาเป็น “trivia” หรือสัพเพเหระในระดับวิถีชีวิต หากแต่เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงทั้งหมดแล้ว ความสัพเพเหระแบบบ๊อบคัลเจอร์ที่ว่าก็เป็นรูปธรรมแห่งความซับซ้อนภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีการต่อสู้ดิ้นรนกันอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่าสังคม ที่ยังมองไม่เห็นผู้ชนะและผู้แพ้อย่างเอกฉันท์ ไม่ว่าจะเป็นถูกมองจากมุมมองคนในหรือคนนอกวัฒนธรรมก็ตาม